MAVZU:KO‘P FARZANDLI OILALARNING IJTIMOIY PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI

Toshkent xalqaro moliyaviy boshqaruv va texnologiyalar universiteti
“Psixologiya” yo‘nalishi 2-bosqich magistranti ***To‘xtamishova Madinabonu***

Annotatsiya: Mazkur maqolada ko‘p farzandli oilalarning ijtimoiy-psixologik xususiyatlari nazariy jihatdan tahlil qilinadi. Oiladagi farzandlar sonining ortishi bilan bog‘liq shaxslararo munosabatlar, ota-ona va farzandlar o‘rtasidagi emotsional aloqa, aka-uka va opa-singillar o‘rtasidagi sibling munosabatlari, oilaviy rollar va mas’uliyatning taqsimlanishi, ijtimoiylashuv hamda ota-onalik stressi masalalariga e’tibor qaratiladi.

Аннотация: В данной статье теоретически анализируются социально-психологические особенности многодетных семей. Особое внимание уделяется межличностным отношениям, эмоциональной связи между родителями и детьми, сиблинговым отношениям между братьями и сёстрами, распределению семейных ролей и ответственности, процессу социализации, а также вопросам родительского стресса, связанным с увеличением количества детей в семье.

Kalit so‘zlar: ko‘p farzandli oila, ijtimoiy psixologiya, oilaviy munosabatlar, ota-ona va farzand munosabatlari, sibling munosabatlari, ijtimoiylashuv, oilaviy qadriyatlar, emotsional muhit, ota-onalik stressi.

Ключевые слова: многодетная семья, социальная психология, семейные отношения, отношения между родителями и детьми, сиблинговые отношения, социализация, семейные ценности, эмоциональный климат, родительский стресс.

Oila shaxsning dastlabki ijtimoiy tajribasi shakllanadigan asosiy muhit bo‘lib, undagi munosabatlar bolaning emotsional, axloqiy va ijtimoiy rivojlanishiga sezilarli ta’sir ko‘rsatadi. Ko‘p farzandli oilalar bu jihatdan o‘ziga xos ijtimoiy-

psixologik tizimni tashkil etadi. Bunday oilalarda bola ota-ona bilan bir qatorda turli yoshdagi aka-uka va opa-singillar bilan muntazam muloqot qiladi. Natijada kundalik hayotning o‘zi muzokara qilish, navbat kutish, murosaga kelish, yordam berish va nizolarni hal qilish kabi ko‘nikmalarni rivojlantirish uchun tabiiy muhit yaratadi.

Biroq farzandlar sonining ko‘pligi avtomatik ravishda ijobiy yoki salbiy psixologik natijaga olib kelmaydi. Oiladagi vaqt, e’tibor va moddiy resurslarning taqsimlanishi murakkablashishi mumkin. Downey (1995) oilaviy resurslarning taqsimlanishi bolaning ta’limiy imkoniyatlariga ta’sir qilishi mumkinligini ko‘rsatgan. Shu bilan birga, Dunn (1983) sibling munosabatlari bolaning ijtimoiy tajribasi va emotsional rivojlanishida muhim o‘rin tutishini ta’kidlaydi.

O‘zbekiston sharoitida masala milliy-madaniy qadriyatlar bilan chambarchas bog‘liq. Oilaviy birdamlik, kattalarga hurmat, kichiklarga g‘amxo‘rlik va o‘zaro yordam ko‘p farzandli oilalarda muhim tarbiyaviy resurs bo‘lishi mumkin. Yangiboyeva (2025) ko‘p bolali oilalarni alohida submadaniy guruh sifatida ko‘rib, ulardagi shaxslararo munosabatlarning psixologik jihatlariga e’tibor qaratadi.

Shu nuqtayi nazardan, ko‘p farzandli oilalarni “ijobiy” yoki “salbiy” hodisa sifatida bir tomonlama baholash ilmiy jihatdan to‘g‘ri emas. Oilaning psixologik holati farzandlar sonining o‘zidan tashqari, ota-onalarning tarbiyaviy uslubi, oilaning iqtisodiy sharoiti, emotsional iqlimi, farzandlarning tug‘ilish oralig‘i, oiladagi rollar taqsimoti va ijtimoiy qo‘llab-quvvatlash kabi ko‘plab omillarga bog‘liq.

TADQIQOTNING MAQSADI VA VAZIFALARI

Tadqiqotning maqsadi ko‘p farzandli oilalarning ijtimoiy-psixologik xususiyatlarini tahlil qilish va ularning shakllanishiga ta’sir qiluvchi asosiy omillarni aniqlashdan iborat.

Mazkur maqsad doirasida quyidagi vazifalar belgilandi:

1. Ko‘p farzandli oila tushunchasining psixologik mazmunini ochib berish.

2. Ota-ona va farzand munosabatlarini tahlil qilish.
3. Sibling munosabatlarining xususiyatlarini ko‘rsatish.
4. Tug‘ilish tartibi va oilaviy rollarning ahamiyatini yoritish.
5. Ijtimoiylashuv va ota-onalik stressining o‘rnini aniqlash.
6. O‘zbekiston oilalaridagi milliy-madaniy omillarni hisobga olish.

KO‘P FARZANDLI OILANING IJTIMOIY-PSIXOLOGIK MOHIYATI

Ko‘p farzandli oila ichki tuzilishi va muloqot tizimining murakkabligi bilan ajralib turadi. Farzandlar sonining ko‘payishi oiladagi munosabatlar ishtirokchilarini ko‘paytiradi, natijada rollar, vazifalar va o‘zaro ta’sir shakllari ham kengayadi. Bola bir vaqtning o‘zida farzand, aka yoki opa, uka yoki singil, o‘quvchi va oilaning kundalik faoliyatidagi ishtirokchi sifatida turli rollarni bajaradi. Karimova (2007) oilaviy munosabatlarni shaxs shakllanishining muhim psixologik muhiti sifatida ko‘rib chiqadi.

Ko‘p farzandli oilaning muhim xususiyati — tabiiy ravishda kengaygan muloqot muhitidir. Turli yoshdagi bolalar bir-birining xatti-harakatlarini kuzatadi, tajriba almashadi va muammolarni birgalikda hal qilishni o‘rganadi. Bunday muhit ijtimoiy kompetensiyalarning rivojlanishiga yordam berishi mumkin. Burxanova (2024) oila turining bolaning intellektual va shaxs sifatidagi rivojlanishi bilan bog‘liqligini tahlil qilib, oilaviy muhitning rivojlanish jarayonidagi ahamiyatini ko‘rsatadi.

Shu bilan birga, oiladagi resurslar cheklangan bo‘lsa, har bir farzandga ajratiladigan individual vaqt kamayishi mumkin. Downey (1995) aynan ota-onalik resurslarining farzandlar o‘rtasida taqsimlanishini “resource dilution” yondashuvi orqali tushuntiradi. Bu yondashuv ko‘p farzandli oilalarni muammoli deb baholash uchun emas, balki oiladagi imkoniyatlarning qanday taqsimlanishini tushuntirish uchun xizmat qiladi. Demak, farzandlar soni bilan bir qatorda resurslardan foydalanish usuli ham muhim.

Steelman, Powell, Werum va Carter (2002) sibling konfiguratsiyasi masalasida oilaning hajmi, tug‘ilish tartibi va farzandlar o‘rtasidagi farqlarni birgalikda ko‘rib chiqish zarurligini ta’kidlaydi. Bu fikr ko‘p farzandli oilalarni o‘rganishda oddiy statistik yondashuvdan ko‘ra kompleks psixologik tahlil zarurligini ko‘rsatadi.

OTA-ONA VA FARZAND MUNOSABATLARINING PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI

Ota-ona va farzand munosabatlari oiladagi psixologik iqlimning markaziy komponentidir. Mehr, qo‘llab-quvvatlash, talabchanlik va muloqot madaniyati bolaning o‘zini xavfsiz his qilishi hamda o‘z qobiliyatlarini namoyon etishiga ta’sir qiladi. Salayeva (2005) o‘zbek oilalarida ota-ona va farzandlar o‘rtasidagi munosabatlarning ijtimoiy-psixologik xususiyatlarini o‘rganib, ushbu munosabatlarning milliy oilaviy muhit bilan bog‘liqligiga e’tibor qaratgan.

Ko‘p farzandli oilada ota-onaning har bir bola bilan individual muloqot qilishi alohida ahamiyatga ega. “Barcha bolaga bir xil munosabat” tamoyili har doim ham yetarli emas, chunki bolalarning yoshi, xarakteri, qiziqishi va emotsional ehtiyojlari turlicha bo‘ladi. Samarali yondashuv — barcha farzandlarni teng qadrlash, biroq ularning individual ehtiyojlariga mos munosabat bildirishdir.

Ota-onaning tarbiyaviy uslubi ham muhim. Haddan tashqari qattiqqo‘llik qo‘rquv va ichki qarshilikni kuchaytirishi, ortiqcha erkalatish esa mustaqillikning shakllanishini sekinlashtirishi mumkin. G‘ulomova (2023) o‘zbek oilalarida ota-ona va farzandlar munosabatining psixologik xususiyatlarini yoritishda muloqot, tarbiya va oilaviy muhitning ahamiyatini ko‘rsatadi.

Ota-ona tomonidan farzandlarga nisbatan adolatli va hurmatga asoslangan munosabatning shakllanishi oiladagi emotsional barqarorlikni mustahkamlaydi. Har bir bolaning o‘ziga xosligini tan olish uning o‘z-o‘zini baholashiga ham ijobiy ta’sir ko‘rsatadi. Ayniqsa, ko‘p farzandli oilalarda bolalarni bir-biri bilan taqqoslashdan saqlanish muhimdir.

AKA-UKA VA OPA-SINGILLAR O‘RTASIDAGI MUNOSABATLAR

Sibling munosabatlari ko‘p farzandli oilalarning eng muhim ijtimoiy-psixologik ko‘rsatkichlaridan biridir. Aka-uka va opa-singillar o‘rtasidagi aloqa uzoq davom etadigan va bolaning kundalik hayotida muntazam takrorlanadigan munosabat hisoblanadi. Dunn (1983) sibling munosabatlarida yaqinlik, hamkorlik, raqobat va nizolar bir vaqtning o‘zida mavjud bo‘lishi mumkinligini ko‘rsatadi.

Qo‘llab-quvvatlash sibling munosabatlarining ijobiy tomonidir. Bola muammoga duch kelganda katta aka yoki opasidan maslahat olishi, kichiklariga yordam berishi mumkin. Bunday tajriba empatiya, g‘amxo‘rlik va o‘zaro ishonchni rivojlantiradi. Ayniqsa, katta farzandning kichiklarga yordam berishi o‘zbek oilalarida ijtimoiy mas’uliyatni shakllantiruvchi muhim mexanizm bo‘lishi mumkin.

Raqobat esa sibling munosabatlarining ikkinchi tomonidir. Bolalar ota-onaning e’tibori, maqtovi yoki oiladagi mavqe uchun raqobat qilishi mumkin. Me’yoridagi raqobat bolani o‘z imkoniyatlarini rivojlantirishga undashi ehtimol, ammo doimiy taqqoslash rashk, norozilik va nizolarni kuchaytiradi. Shuning uchun ota-onalar farzandlarning individual yutuqlarini e’tirof etishlari va ularni bir-biri bilan solishtirishdan saqlanishlari zarur.

IJTIMOIYLASHUV JARAYONI

Ijtimoiylashuv jarayonida oila bolaning jamiyat me’yorlari, qadriyatlari va xulq-atvor shakllarini o‘zlashtirishiga yordam beradi. Ko‘p farzandli oilada bola turli yoshdagi insonlar bilan doimiy muloqot qilgani sababli kelishish, navbat kutish, o‘z fikrini himoya qilish, boshqalarning ehtiyojini hisobga olish va nizolarni konstruktiv hal qilish ko‘nikmalarini rivojlantirishi mumkin. Shu ma’noda oila tabiiy ijtimoiy laboratoriya vazifasini bajaradi.

Ko‘p farzandli oilalarda bolalar kundalik hayotning o‘zida hamkorlik qilishni o‘rganadilar. Masalan, umumiy uy yumushlarida ishtirok etish, kichik farzandlarga yordam berish, oilaviy tadbirlarda birgalikda qatnashish va o‘zaro fikr almashish ularda jamoaviylikni rivojlantirishi mumkin.

Biroq bunday muhitning ijobiy samarasi oiladagi munosabatlarning sifatiga bog‘liq. Agar oilada doimiy nizolar, kamsitish, zo‘ravon muloqot yoki favoritizm mavjud bo‘lsa, sibling munosabatlari stress manbaiga aylanishi mumkin. Shu sababli oiladagi farzandlar sonidan ko‘ra ular o‘rtasidagi munosabatlarning sifati muhimroq psixologik ko‘rsatkich hisoblanadi.

OILAVIY ROLLAR VA MAS’ULIYATNING TAQSIMLANISHI

Ko‘p farzandli oilalarda oilaviy rollarning taqsimlanishi kundalik hayotni tashkil etishning muhim shartidir. Ota-ona asosiy tarbiyaviy va iqtisodiy mas’uliyatni bajarsa, katta farzandlar uy yumushlari, kichiklarni kuzatish yoki oilaviy vazifalarda ishtirok etish orqali tizimning faol a’zosiga aylanadi. To‘g‘ri taqsimlangan mas’uliyat bolada “men oilaga kerakman” degan ijobiy psixologik hissiyotning shakllanishiga yordam beradi.

Biroq rollarning nomutanosib taqsimlanishi salbiy oqibatlarga olib kelishi mumkin. Katta farzand doimiy ravishda kichiklarni nazorat qilsa, oilaviy muammolarni hal qilishga majbur bo‘lsa yoki ota-ona rolini bajarishga yaqinlashsa, uning o‘qishi, dam olishi va shaxsiy rivojlanishi cheklanishi ehtimoli ortadi.

Shu sababli mas’uliyat bolaning yoshiga, imkoniyatiga va individual xususiyatlariga mos bo‘lishi kerak. Bolaga vazifa berish uning shaxsiy qadrini oshiradigan, biroq bolalik davrining tabiiy ehtiyojlarini cheklamaydigan shaklda tashkil etilishi maqsadga muvofiq.

OTA-ONALIK STRESSI VA EMOTSIONAL MUHIT

Ko‘p farzandli oilalarda ota-onalik vazifalarining ko‘pligi vaqt, sabr, e’tibor va tashkiliy qobiliyatga yuqori talab qo‘yadi. Bolalarning ta’limi, sog‘lig‘i, kundalik ehtiyojlari va tarbiyasini bir vaqtda boshqarish ota-onada charchoqni kuchaytirishi mumkin. Bunday holatda ota-onaning emotsional barqarorligi oiladagi muloqot sifatiga bevosita ta’sir qiladi.

Ota-onalik stressini faqat farzandlar soni bilan izohlash noto‘g‘ri. Oilaning iqtisodiy sharoiti, ijtimoiy yordam tarmog‘i, er-xotin o‘rtasidagi hamkorlik, ota-

onaning tarbiyaviy kompetensiyasi va dam olish imkoniyati ham muhim. Yangiboyeva (2025) ko‘p bolali oilalardagi shaxslararo munosabatlarni tahlil qilishda emotsional yaqinlik, empatiya va oilaviy hayotdan qoniqish kabi omillarning ahamiyatini ko‘rsatadi.

Ota-onaning emotsional holati bolalarga ham bilvosita ta’sir qiladi. Doimiy asabiylik, charchoq yoki oiladagi ziddiyatlar muloqot sifatini pasaytirishi mumkin. Aksincha, o‘zaro hurmat va qo‘llab-quvvatlash mavjud bo‘lgan oilada bolalar stressli vaziyatlarni yengib o‘tishning konstruktiv usullarini o‘zlashtiradilar. Shu bois psixologik yordam faqat bolaga emas, ota-onaning o‘ziga ham qaratilishi lozim.

IQTISODIY VA IJTIMOIY OMILLAR

Ko‘p farzandli oilada oziq-ovqat, kiyim-kechak, ta’lim, sog‘liqni saqlash va uy-joy bilan bog‘liq ehtiyojlar ko‘payadi. Iqtisodiy resurslarning cheklanishi ota-onaning stressini kuchaytirishi va ayrim imkoniyatlarni qisqartirishi mumkin. Blake (1981) oilaning kattaligi va bolalar uchun mavjud resurslar o‘rtasidagi bog‘liqlikni demografik tadqiqotlar doirasida tahlil qilgan. Becker va Lewis (1973) esa farzandlar “miqdori” va ularga yo‘naltiriladigan “sifat” resurslari o‘rtasidagi o‘zaro aloqani iqtisodiy model orqali izohlagan.

Shu bilan birga, iqtisodiy sharoitni psixologik farovonlikning yagona mezoni sifatida qabul qilish mumkin emas. Moddiy imkoniyati cheklangan oilada kuchli mehr, birdamlik va o‘zaro yordam mavjud bo‘lishi mumkin; aksincha, moddiy jihatdan ta’minlangan oilada emotsional aloqa zaif bo‘lishi ehtimoli mavjud. Demak, oilaviy farovonlik moddiy va psixologik ko‘rsatkichlarning birgalikdagi holati sifatida baholanishi kerak.

O‘ZBEK OILALARIDA MILLIY-MADANIY OMILLARNING AHAMIYATI

O‘zbek oilalarining ijtimoiy-psixologik xususiyatlarini o‘rganishda milliy-madaniy qadriyatlarni hisobga olish alohida ahamiyatga ega. Oilaviy birdamlik, qarindoshlik rishtalari, kattalarga hurmat, kichiklarga g‘amxo‘rlik va o‘zaro yordam

an’anaviy oilaviy munosabatlarning muhim tarkibiy qismlaridir. Karimova (2007) oilaviy munosabatlarning psixologik mazmunini yoritishda oila tarbiyasi va shaxs rivoji o‘rtasidagi bog‘liqlikka e’tibor qaratadi.

Ko‘p farzandli oilalarda ushbu qadriyatlar kundalik faoliyatda yanada yaqqol namoyon bo‘lishi mumkin. Katta farzandning kichiklarga yordam berishi, uy yumushlarining birgalikda bajarilishi va oilaviy qarorlarning muhokama qilinishi bolalarda mas’uliyat hamda jamoaviylikni rivojlantiradi. G‘ulomova (2023) o‘zbek oilalarida ota-ona va farzandlar munosabatida tarbiya, muloqot va oilaviy muhitning psixologik ahamiyatini ta’kidlaydi.

Salayeva (2005) tadqiqotlari o‘zbek oilalarida ota-ona va farzand munosabatlarining ijtimoiy-psixologik jihatlarini alohida o‘rganish zarurligini ko‘rsatadi. Yangiboyeva (2025) esa ko‘p bolali oilalardagi shaxslararo munosabatlarni alohida tadqiqot obyekti sifatida ko‘rib, bunday oilalarda emotsional yaqinlik, empatiya va o‘zaro munosabatlarning psixologik ko‘rsatkichlariga e’tibor qaratadi.

Biroq zamonaviy ijtimoiy jarayonlar oilaviy munosabatlarga yangi talablarni qo‘ymoqda. Urbanizatsiya, ta’lim darajasining oshishi, ayollarning professional faoliyati, mehnat migratsiyasi va raqamli texnologiyalar oiladagi rollarning qayta ko‘rib chiqilishiga olib kelmoqda. Shu sababli an’anaviy qadriyatlarni saqlash bilan birga, bolalarning individual ehtiyojlari, shaxsiy chegaralari va emotsional xavfsizligini hisobga oluvchi zamonaviy psixologik yondashuvlarni ham uyg‘unlashtirish zarur.

KO‘P FARZANDLI OILALARNING IJOBIY VA MUAMMOLI JIHATLARI

Ko‘p farzandli oilalarning ijobiy jihatlari, avvalo, kengaygan ijtimoiy tajribada namoyon bo‘ladi. Bola turli yoshdagi insonlar bilan muloqot qilish, kelishish, yordam berish va murosaga kelish tajribasini erta egallaydi. Aka-uka va opa-singillar o‘rtasidagi qo‘llab-quvvatlash emotsional resurslarni kengaytirishi

mumkin. Oilaviy vazifalarda ishtirok etish esa mustaqillik, mas'uliyat va jamoaviylikni rivojlantiradi.

Muammoli jihatlar orasida ota-onaning individual e'tiborini taqsimlash qiyinlashishi, sibling raqobati, iqtisodiy yuklama, tarbiyaviy stress va ayrim bolalarning e'tibordan chetda qolish xavfi mavjud. Downey (1995) resurslar taqsimoti masalasini, Steelman va hammualliflar (2002) esa sibling konfiguratsiyasi ta'sirining murakkabligini ko'rsatadi.

Shuning uchun ilmiy xulosa "ko'p farzandli oila yaxshi yoki yomon" tarzida emas, balki "qaysi sharoitlarda oilaning ijobiy resurslari kuchayadi va qaysi sharoitlarda xavf omillari ortadi" tarzida qo'yilishi maqsadga muvofiq.

Umuman, oilaning psixologik samaradorligi farzandlar sonidan ko'ra munosabatlar sifatiga ko'proq bog'liq. Mehribonlik, hurmat, adolatli munosabat, ochiq muloqot va konstruktiv nizolarni hal qilish oiladagi ko'plab farzandlar uchun ijobiy rivojlanish muhiti yaratadi.

MUHOKAMA

Tahlil qilingan manbalar ko'p farzandli oilalarning ijtimoiy-psixologik xususiyatlari ko'p omilli ekanini ko'rsatadi. Xorijiy adabiyotlarda resurslarning taqsimlanishi, sibling konfiguratsiyasi va oilaning kattaligi muhim o'zgaruvchilar sifatida o'rganiladi. O'zbek tadqiqotlarida esa ota-ona va farzand munosabatlari, oilaviy qadriyatlar, emotsional yaqinlik va milliy-madaniy omillar ko'proq ta'kidlanadi.

Ushbu ikki yondashuvni birlashtirish O'zbekiston sharoitidagi ko'p farzandli oilalarni chuqurroq tushunish imkonini beradi. Ayniqsa, milliy oilaviy qadriyatlar bilan zamonaviy psixologik yondashuvlarning uyg'unligi oilaning tarbiyaviy salohiyatini oshirishi mumkin.

Shuningdek, ko'p farzandli oilalarni tadqiq etishda faqat bolalar sonini emas, balki ota-onaning ta'lim darajasi, oilaning iqtisodiy imkoniyatlari, farzandlar

yoshidagi farq, sibling munosabatlari, ota-onaning psixologik holati va ijtimoiy qo‘llab-quvvatlash darajasini birgalikda hisobga olish zarur.

XULOSA

Ko‘p farzandli oilalar jamiyatning muhim ijtimoiy institutlaridan biri bo‘lib, ularning ijtimoiy-psixologik xususiyatlarini o‘rganish oila psixologiyasi va ijtimoiy psixologiyaning dolzarb yo‘nalishlaridan biridir. Tadqiqotlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, oilaning psixologik holatini faqat farzandlar soni bilan baholash mumkin emas. Ota-onaning tarbiya uslubi, emotsional muhit, sibling munosabatlari, tug‘ilish tartibi, oilaviy rollar, iqtisodiy sharoit va ijtimoiy qo‘llab-quvvatlash birgalikda muhim rol o‘ynaydi.

Ko‘p farzandli oilalarning asosiy ijobiy resurslari o‘zaro yordam, hamkorlik, empatiya, mas’uliyat, ijtimoiy moslashuvchanlik va jamoaviylikdan iborat. Bunday oilada bola turli yoshdagi insonlar bilan muloqot qilish orqali ijtimoiy tajribasini kengaytiradi.

Shu bilan birga, ota-onaning vaqt va e’tiborini taqsimlashdagi qiyinchiliklar, sibling raqobati, iqtisodiy yuklama va ota-onalik stressi ayrim hollarda psixologik xavflarni kuchaytirishi mumkin.

O‘zbek oilalari kontekstida milliy qadriyatlar muhim himoya omili bo‘lishi mumkin. Kattalarga hurmat, kichiklarga g‘amxo‘rlik, qarindoshlik aloqalari va oilaviy birdamlik bolalarning ijtimoiylashuvi uchun qulay sharoit yaratadi. Biroq zamonaviy tarbiya tizimida ushbu qadriyatlar bolaning individual ehtiyojlari, emotsional xavfsizligi va shaxsiy rivojlanishi bilan uyg‘unlashtirilishi zarur.

Shundan kelib chiqib, ko‘p farzandli oilalarda “barcha bolaga bir xil munosabat”dan ko‘ra “barcha bolaga teng qadriyat, ammo individual yondashuv” tamoyili samaraliroq hisoblanadi. Har bir farzandning qobiliyati, qiziqishi, emotsional ehtiyoji va rivojlanish sur’ati alohida e’tiborga olinishi kerak.

AMALIY TAVSIYALAR

1. Ota-onalarga har bir farzand bilan muntazam individual muloqot qilish uchun vaqt ajratish tavsiya etiladi.
2. Farzandlarni bir-biri bilan doimiy taqqoslashdan voz kechish va individual yutuqlarni e'tirof etish lozim.
3. Katta farzandlarga yoshiga mos mas'uliyat berish, biroq ularni "ikkinchi ota-ona" roliga qo'ymaslik kerak.
4. Sibling nizolarida jazolashdan ko'ra muzokara, murosa va o'zaro tinglash usullaridan foydalanish maqsadga muvofiq.
5. Ota-onalarning emotsional charchashini kamaytirish uchun psixologik maslahat va qo'llab-quvvatlash xizmatlarini rivojlantirish zarur.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Yangiboyeva, D. R. (2025). Ko'p bolali oilalar submadaniyatida shaxslararo munosabatlarning psixologik predikatlari. *Markaziy Osiyoda jamiyat, gender va oila xalqaro ilmiy jurnali*, 56–62. https://doi.org/10.65185/mojgo.vi.114
2. Burxanova, M. (2024). Oila turlarining bolaning intellektual hamda shaxs sifatida rivojlanishiga ta'siri. *Ta'lim, fan va innovatsiya*, 3-son.
3. Karimova, V. M. (2007). *Oila psixologiyasi*. Toshkent.
4. Salayeva, M. S. (2005). *O'zbek oilalarida ota-ona va farzandlar o'zaro munosabatlarining ijtimoiy-psixologik xususiyatlari*. PhD dissertatsiyasi. O'zbekiston Milliy universiteti.
5. G'ulomova, Z. X. (2023). O'zbek oilalarida ota-ona va farzandlar o'zaro munosabatlarining psixologik xususiyatlari.
6. Downey, D. B. (1995). When bigger is not better: Family size, parental resources, and children's educational performance. *American Sociological Review, 60*(5), 746–761. https://doi.org/10.2307/2096320
7. Dunn, J. (1983). Sibling relationships in early childhood. *Child Development, 54*(4), 787–811.
8. Steelman, L. C., Powell, B., Werum, R., & Carter, S. (2002). Reconsidering the effects of sibling configuration: Recent advances and challenges. *Annual Review of Sociology, 28*, 243–269.